

Schöppel

Budapest 1947 október 5.

Kedves Barátom!

Amióta, élek, ki nem állhatom az ünnepi beszédet mint műfajt és nem kedvelem a gratuláló leveleket sem. Ezért hallgattam tegnap és nem fordultam hozzád levélben sem. De tegnap éjjel elolvastam Gellért Oszkár barátunk cikkét az emlékkönyvben és sietek neked írni, nehogy bármiféle félreértés lehessen köztünk. Gellért barátunk érdekes cikkében, amellyel különben messzemenően egyetértek, idézeteket hoz egy dolgozatomból, amelyek az összefüggésből kiragadva, félreértésre adhatnak alkalmat. Az a dolgozat t. i. hozzászólás volt a Kőlozsvári Grandpierre Emil által megindított irodalmi vitához; az idézett helyek Sőtér István cikkével polemizáltak. A polémia természeténél fogva ebben a cikkben arra szorítottam, hogy Sőtér szerintem helytelen állításait korigáljam. S természetesen nem tágitottam ki a polémia körét. Ennél fogva Te rólad ebben a cikkben nem azért nem volt szó, mert én "megfeledeztem" volna rólad mint kritikusról, hanem tisztára azért, mert ez a kérdés ebben a konkrét vitában nem merült fel.

Ezzel a félreértés el is lenne oszlatva. Azonban szívesen fekszik egynémely dolognak a kimondása, s ha már írni kezdek, nem állhatom meg, hogy ezeket is szóba ne hozzam.

Mindenekelőtt: Te nagyon jól tudod, hogy mi emigránsok milyen figyelemmel kísértük - a körülmények megadta lehetőségeken belül az otthoni fejlődést. Azt is tudom, hogy e megfigyelések nyomán kénytelenek voltunk megállapítani, milyen sokszor tért el a Nyugat és annak régi gárdája a háborúelőtti általános vonaltól. Ez eltérések tekintélyes részét meg lehet érteni az ellenforradalmi Magyarország körülményeiből, egyes kiváló írók társadalmi helyzetéből, lelki alkataból stb. Távól áll tőlem emiatt jelentékeny írók felett pálcát törni, s nem régiben egy kis cikkemben tiltakoztam az ellen, hogy tulbuzgó elvtársaim például Kosztolányit szinte kizárólag a "Pardon-rovat" látószögéből nézzék. De minden ilyen igazságosságra való törekvés mellett a tény tény marad, hogy a Nyugat vezető írói nem mindig szép koncessziókat tettek az uralkodó ellenforradalomnak.

És itt meg kell állapítani: Te ebben kivétel voltál. A Te egész produkciód csakugyan folytatása annak, amit a haladó szellemű Magyarország a Nyugat megindulásakor abban üdvözölt és aminek folytatását és továbbfejlesztését a Nyugattól aztán hiába várta. A Te ilyen egyedülállásodat, kitartásodat igen nehéz körülmények között, meg vagyok róla győződve, a történelem nem fogja elfelejteni.

Ezzel szoros összefüggésben áll egy másik dolog, aminek kimondása szintén fontos nekem. Ha végig tekintek a felszabadulási időt követő szakaszon, irodalmunkban viszonylag fiatal, sőt néha egészen fiatal írókat látok, akikben rendkívül erős az ellenérzés, a viszolygás az új idővel szemben. Természetesen

MM 37-104/2

most nem a szürrealizmusra és társaira gondolok - ebben a tekintetben nyitva a szíve minden fiatalabb írónak. Arról van szó, hogy nagyrésztük nem tudja és nem akarja tudomásul venni, hogy a megváltozott világhelyzet világnézeti megváltozással is jár és hogy ez szükségképpen tükröződik mind magában az irodalomban, mind az irodalomról való felfogásunkban. Nem kell mondani, hogy ez az ellenérzés a legélesebben a marxista irodalomszemlélettel szemben nyilvánul meg.

És itt ismét meg kell állapítanom: Te voltál az első, aki közvetlenül a felszabadulás után nagy megértéssel fogadtad Révai kiváló könyvét Adyról és az én kis tanulmányomat. Ez az eleven megértésed aziránt, ami szerintem a mi időnkben igazán, lényegbevágóan új, egy pillanatra sem csökkent. Nem rég olvastam nagy örömmel megértő méltatásodat Déry Tibor nagy regényéről. Itt is egy olyan egyedülálló magatartás nyilvánul meg, amely mellett nem lehet szó nélkül elmenni.

Eszem ágában sincs, azt gondolni, hogy ezzel még csak jeleztem volna is mondanivalóim körét a Te életed munkájáról. De ezt a két pontot olyan fontosnak tartom, hogy nem tudtam megállni legalább egy pár szóban jelezni lényeges tartalmát. Így persze csak azt értem el, hogy a soraim levélnek tulhoszszuak, "méltatásnak" felületesekek és hiányosak. Mindakettőért megértő elnézésedet kérem.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

Meleg^e üdvözl
tisztelő és barátod

Lukács György

Schuyfka

Budapest, 1947 november 22.

Kedves Barátom,

nagyon szerettelek volna felkeresni, hogy egy dolgot megbeszéljek veled. Azonban elutazás előtt állok és az elintézendő dolgok annyira torlódnak, hogy nincs egy szabad pillanatom sem. Elnézésedet kell tehát kérnem, hogy levelemmel terhellek.

Bizonyára sejtetted, hogy a Baumgarten díjakról van szó. Még pedig két dologról. Az első Bölönyi György kérdése. Hogy mit jelent az ő Ady könyve, az Te épp oly jól tudod mint én, s meg is irtad róla értékelésedet könyved előszavában. A Tancsics könyv a maga nemében szintén egyszerre uttörő és népszerűsítő munka; hogyha meg is van benne mindakét tendencia problematikussága, mégis gazdagodást jelent a mi igen sovány 48-ról szóló irodalmunkban. De a legfontosabb kérdés itt azt tartom, hogy Bölönyi szinte iskolapéldája annak az irodalmi etikának, amelyet éppen Baumgarten Ferenc olyan fontosnak tartott a díjak odaítélése szempontjából. Mivel azt is hiszem, hogy a mostani díjkiosztások lépésről lépésre jóvá igyekeznek tenni azokat az igazságtalanságokat, amelyekre az alapítvány az ellenforradalmi idők nehéz körülményei között kényszerült, meg vagyok róla győződve, hogy az emigráns írók előbb-utóbb sorra kell hogy kerüljenek. Tudomásom szerint Bölönyi van köztük anyagilag a legrosszabb viszonyok között. Mindezen okokból nagyon kérnélek, vedd fontolóra, hogy a nagy díjak egyikét ezuttal ő kapja meg.

A másik kérdés is a Baumgartendíjra vonatkozik. Szeretném figyelmedet felhívni Szigeti Józsefre, akit én egyikének tartom a legtöbbet ígérő fiatal esszéistáknak. /Tanulmányai főleg a Forumban és a Társadalmi Szemlében jelentek meg./ Tudomásom szerint az alapítvány a jutalmakat éppen sokatígérő fiatal íróknak adja, anélkül hogy tőlük nagy befejezett munkák bemutatását követelnék - ha jól emlékszem, 46-ban Pogány Ö. Gábor kapott ily módon jutalmat. Amennyire én a fiatalok munkásságát át tudom tekinteni és fejlődésük jövőbeni perspektíváit meg tudom

ítélni, úgy vélem, Szigeti a legérdemesebb közülük a Baumgarten jutalomra.

Abban a reményben, hogy visszaérkezésem után arlkalmam lesz veled egyszer behatóbban beszélgetni, vagyok régi hived

Lukács György

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.